

PROF. DR TADEUSZ SEWERYN (1894—1975)

Dnia 17 stycznia 1975 r. zmarł w Krakowie prof. dr Tadeusz Seweryn, etnograf i artysta-plastyk, długoletni dyrektor Muzeum Etnograficznego w Krakowie, wybitny znawca i badacz sztuki ludowej, autor wielu fundamentalnych prac z tej dziedziny.

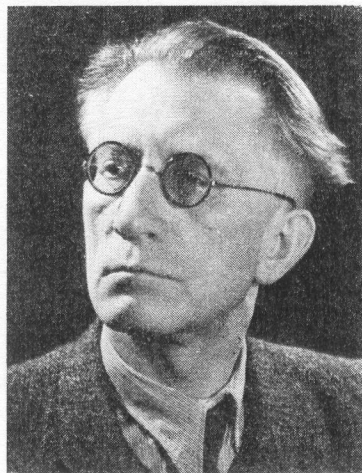
Urodzony 21.VIII.1894 r. w Żabnie koło Dąbrowy Tarnowskiej, w rodzinie nauczycielskiej, po ukończeniu gimnazjum rozpoczął w 1913 r. studia równocześnie na Wydziale Filozoficznym UJ i na Akademii Sztuk Pięknych, gdzie studiował malarstwo i grafikę u Pankiewicza, Mehoffera, Weiss'a i Dębickiego. Już w czasie studiów wyróżniał się dużym talentem, czego dowodem było aż 10 odznaczeń zdobytych na różnych konkursach. W 1918 r. zadebiutował na wystawie w Towarzystwie Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie drzeworytami: *Kościół wiejski* i *Pejzaż*.

W roku 1918 rozpoczął Seweryn pracę zawodową jako nauczyciel gimnazjum w Janowie Lubelskim, a w 1920 r. w Chełmie i następnie w Tomaszowie Mazowieckim. W owym czasie zarysowały się już wyraźnie jego zainteresowania krajoznawcze, etnograficzne i muzeologiczne, którym dał wyraz zarówno w działalności pisarskiej, jak i organizacyjnej. Dzięki niemu powstało Muzeum Regionalne w Janowie Lubelskim, Ludowy Teatr Objazdowy w Chełmie i Muzeum Regionalne w Tomaszowie Mazowieckim. W okresie pobytu w Tomaszowie zainicjował wraz z seminarzystami zrzeszonymi w założonym przezeń Kole Krajoznawczym etnograficzne badania terenowe połączone ze zbieraniem eksponatów kultury ludowej. Rozpoczął pracę naukową, publikując swoje pierwsze artykuły i rozprawy na łamach pism „Przemysł—Rzemiosło—Sztuka” i „Rzeczy Piękne” oraz wystąpił jako popularyzator, ogłaszając szereg artykułów na łamach założonego przez siebie w 1926 r. w Tomaszowie regionalnego tygodnika „Echo Mazowieckie”.

Ten pierwszy okres działalności Tadeusza Seweryna wiąże się ściśle z wyraźnym ukierunkowaniem jego zainteresowań. Jako humanista i artysta w jednej osobie, co wyraźnie przejawiało się w jego pracach naukowych, zajął się przede wszystkim zagadnieniem, które pasjonować go miało przez całe jego długie i pracowite życie, mianowicie sztuką ludową. Stał się w pewnym sensie pionierem w badaniach nad tą tematyką, której wprowadzenie w krąg zainteresowań etnografów było w dużej mierze jego zasługą. Zagadnienie bowiem sztuki ludowej pozostawało dotąd na uboju, a dawniejsi czołowi etnografowie polscy nie przywiązywali do niej większego znaczenia. Wkład więc Seweryna w naukowe badania nad całokształtem twórczości artystycznej odegrał rolę bardzo istotną. W swoich badaniach oraz w publikowanych pracach nie ograniczał się tylko do samego opisu, ale dokonywał również głębszej analizy zagadnienia, dociekał genezy i istoty przeobrażeń w różnych formach ludowej twórczości oraz zajmował się techniką wykonania.

Pierwsze publikowane prace naukowe Seweryna poświęcone były przede wszystkim regionom, które znał — okolicom Tomaszowa i szczególnie ciekawym pod względem etnograficznym — Łowickiemu i Opoczyńskiemu, ponadto zaś zajął się twórczością artystyczną dwóch odległych od siebie grup etnicznych — Huculów i Kaszubów. Pierwsza jego pozycja książkowa *O Chrystusie Frasobliwym. Figury—legends—świętkarze* (Kraków 1926) przejawiała już duże znawstwo tematu. Przeprowadził w niej Seweryn — jak na tamten czas — szczegółową i wszechstronną analizę tej tak popularnej w ludowej rzeźbie postaci. Również i druga jego książka *Krakowskie skrzynie malowane* (Kraków 1928) stanowiła wartościowy wkład do badań ludowego zdobnictwa.

Od 1929 r. związał się Seweryn z Krakowem, gdzie obok pracy pedagogicznej objął w 1930 r. funkcję kustosa, a w roku 1937, po śmierci założyciela Muzeum Etnograficznego, Seweryna Udzieli, funkcję dyrektora tej placówki. Od tego momentu

zainteresowania jego skoncentrowały się głównie na Ziemi Krakowskiej. Prowadził badania na swoim rodzinnym Powiślu Dąbrowskim, m.in. w środowisku ludowych malarek z Żalipia i okolicy, jak również na góralszczyźnie, zajmując się pasjonującym go od dawna problemem ludowej twórczości artystycznej. Wynikiem tych badań były cztery jego kolejne pozycje książkowe: *Parzenie góralskie* (1930), *Podłazniki* (1932), *Krakowskie klejnoty ludowe* (1935) i *Polskie malarstwo ludowe* (1937). Również z zakresu sztuki ludowej przeprowadził Seweryn przewód doktorski, uzyskując w 1930 r. na UJ tytuł doktora na podstawie rozprawy *Pokucka majolika ludowa*, w której powrócił do interesującej go od dawna twórczości artystycznej Huculów.

Jako kustosz, a następnie dyrektor Muzeum Etnograficznego przyczynił się Seweryn do podniesienia jego rangi. Z placówki zbierackiej Muzeum stało się placówką naukowo-badawczą, a w 1939 r. otwarta została jego filia pn. Muzeum Ziemi Krakowskiej, eksponująca kulturę ludową tego regionu. Mimo nawału zajęć Seweryn nie zaprzestał własnej pracy naukowej, ogłaszając w tym czasie poza wyżej wymienionymi: *Kaszubskie złotogłowie i nowe hafty wdzydzkie*, „Lud”, 1929; *Technika malowania ludowych obrazków na szkle*, „Lud”, 1931; *Drzeworyt współczesny*, „Sztuki Piękne”, 1933, nr 12; *Twórczość chłopu pańszczyźnianego (Jan Rak z Husowa 1829—1909)*, „Przegląd Socjologiczny”, 1938, a ponadto szereg pozycji również z innych dziedzin etnografii oraz wiele artykułów popularnych i recenzji w różnych czasopiśmie. Do popularyzacji bowiem wiedzy etnograficznej przywiązywał Seweryn zawsze dużą wagę, występując często, obok działalności pisarskiej, jako prelegent.

Po przerwie wojennej, kiedy to na pigę lat zamienić musiał pióro na pistolet, pełniąc odpowiedzialne funkcje we władzach Polski Podziemnej, powrócił Seweryn w 1945 r. na dawne stanowisko w reaktywowanym Muzeum Etnograficznym, zajmując się przede wszystkim zdobyciem dlań nowego pomieszczenia oraz opracowaniem nowej koncepcji ekspozycji etnograficznej, którą zrealizował w latach 1948—53 w na nowo otwartym muzeum w murach zabytkowego Ratusza Kazimierzowskiego. Według koncepcji Seweryna ekspozycja ta miała wykazać tę rolę, jaką spełnia ludowa kultura materialna i duchowa oraz sztuka ludowa w historycznym rozwoju społeczeństwa, co stanowiło wówczas zupełnie novum w polskim muzealnictwie etnograficznym.

W roku akademickim 1946/47 Tadeusz Seweryn prowadził wykłady ze sztuki ludowej na UJ, w 1948 r. został członkiem-korespondentem PAU, zaś w 1954 r. otrzymał stopień naukowy profesora nadzwyczajnego, nie zaniedbując ani na moment pracy pisarskiej. Zajmując się nadal w pierwszej kolejności problema-

tyką sztuki ludowej, wziął Seweryn wówczas na warsztat przede wszystkim grafikę i ogłosił z tego zakresu kilka wartościowych pozycji, jak: *Ikongrafia etnograficzna*, „Lud”, 1947, 1948, 1949, 1952, 1954; *Arcydziela żelazorytu ludowego*, „Pol. Szt. lud.” R. IX, 1955, nr 6; *Staropolska grafika ludowa*, Warszawa 1956; *Rola drzeworytu ludowego w polskiej kulturze ludowej*, Kraków 1970, w których wyeksponował mało znane zagadnienia grafiki staropolskiej. Interesujące są również trzy jego publikacje o charakterze teoretycznym: *Rozdroża sztuki ludowej*, Warszawa 1948; *Zakres przedmiotowy sztuki ludowej*, „Pol. Szt. lud.”, R. VIII, 1954, nr 5; *Niebezpieczeństwo pseudoludowości w adaptacji sztuki ludowej*, „Przegląd Ludowy i Artystyczny”, 1956, nr 1. Dokonał również monograficznego opracowania twórczości dwóch wybitnych ludowych artystów, Józefa Markowskiego i Jędrzeja Wawry: *Józef Markowski — górnik wielicki* (rzeźbiarz-samouk, ur. 1860 — zm. 1920), „Pol. Szt. lud.” R. VI, 1952, nr 3; *Żywot i dzieło powsinogi beskidzkiego Jędrzeja Wawry*, „Pol. Szt. lud.”, R. X, 1956, nr 3; *Świątkarz-powsinoga*, Warszawa 1963. Z zakresu sztuki ludowej wymienić należy prace: *Czechosłowacka sztuka ludowa*, „Pol. Szt. lud.”, R. III, 1949, nr 3—4; *Ludowa świecka rzeźba monumentalna*, „Pol. Szt. lud.”, R. IX, 1955, nr 2; *Polskie wycinanki papierowe XVII i XVIII wieku*, „Pol. Szt. lud.”, R. X, 1956, nr 2; *Kapliczki i krzyże przydrożne*, Warszawa 1958; *Polskie zabawki ludowe*, Warszawa 1960.

Obok najbliższej jego zainteresowaniom ludowej twórczości artystycznej, prowadził Seweryn badania także w innych dziedzinach etnografii. Napisał kilka interesujących prac z zakresu ludowego łowiectwa i ludowej kostiumologii, w tym dwa monograficzne opracowania: stroju dolnośląskiego i stroju Krakowiaków wschodnich. Wydał również kilka prac z zakresu ludowej obrzędowości, muzeologii i konserwacji zabytków etnograficznych, był wreszcie autorem, względnie współautorem 29 haseł w *Słowniku Starożytności Słowiańskich*, w których redagował dział etnograficzny.

Na osobną wzmiankę zasługuje działalność na polu wystawienniczym. Obok bowiem opracowania i zrealizowania stałej ekspozycji w Muzeum Etnograficznym, Seweryn należał do inicjatorów organizowania czasowych i objazdowych wystaw etnograficznych, w których przede wszystkim eksponował zagadnienia sztuki ludowej. Już w 1948 r. zorganizował w Towarzystwie Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie wielką wystawę „Sztuka ludowa w Polsce”, która stała się pierwszym o takich rozmiarach pokazem różnorodnych przejawów ludowej twórczości arty-

stycznej. Do wystawy tej opracował (przy pomocy Marii Woleńskiej) obszerny katalog *Sztuka ludowa w Polsce. Malarstwo-rzeźba-grafika*. W 1954 r. współdziałał w organizowaniu Ogólno-polskiej Wystawy Sztuki Ludowej otwartej w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie. Ponadto zaś zorganizował kilka mniejszych wystaw objazdowych, jak: „Historia wsi polskiej” (1951), „Przeobrażenia współczesne w sztuce ludowej” (1953), „Sztuka ludu krakowskiego” (1962), które eksponowane w różnych muzeach regionalnych propagowały piękno ludowej twórczości na przykładach dzieł przodujących artystów. W 1961 r. przygotował też specjalną wystawę polskich strojów ludowych, przeznaczoną dla Polonii amerykańskiej.

W pracach organizacyjnych Seweryna zasługuje na uwagę również jego działalność w Związku Muzeów w Polsce (1945—49), w której zasłużył się szczególnie w szkoleniu młodych kadr muzealnych, organizując specjalny kurs muzeologiczny w Krakowie i redagując poświęcony tym problemom periodyk „Kwartalnik Muzealny”. Na specjalne podkreślenie zasługuje też działalność Seweryna w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym, w którym w latach 1956—61 był prezesem Zarządu Głównego, oraz wchodził w skład Komitetów Redakcyjnych wydawnictw PTL, jak: „Ludu” (1946—61), „Atlasu Polskich Strojów Ludowych” (1949—61), „Literatury Ludowej” (1957—66). Ponadto w latach 1957—67 był członkiem Komitetu Redakcyjnego „Polskiej Sztuki Ludowej”, na łamach której ogłosił w latach 1949—63 siedemnaście rozpraw i artykułów oraz trzy recenzje.

1 czerwca 1965 r. przeszedł Tadeusz Seweryn w stan spoczynku ze stanowiska dyrektora Muzeum Etnograficznego, otrzymując rentę specjalną dla osób zasłużonych dla kultury narodowej. Nie przerwał jednak kontaktu z muzeum, wchodząc do ostatniej chwili w skład Komitetu Redakcyjnego „Rocznika Muzeum Etnograficznego w Krakowie”, na łamach którego ukazały się jego ostatnie prace naukowe: *Czarodziejstwo igły* (1972) i *Historyczne rodowody niektórych polskich strojów ludowych* (1974). W Muzeum Etnograficznym wystąpił po raz ostatni publicznie w 1970 r. na ogólnopolskim sympozjum naukowym poświęconym grafice ludowej, na które przygotował interesujący referat na temat grafiki staropolskiej.

Śmierć prof. dr Tadeusza Seweryna stanowi dużą stratę dla całej etnografii polskiej, a szczególnie dla muzealnictwa etnograficznego.

Bolesław Łopuszański

K R O N I K A

VII—IX 1975

Imprezy folklorystyczne i regionalne

3—6.VII — w Bukowinie Tarzańskiej odbył się IX konkurs gawędziarzy, instrumentalistów i śpiewaków ziem górskich pn. „Sabałowe Bajania”.

Jury pod przewodnictwem prof. dr Romana Reinfussa przyznało następujące nagrody: wśród gawędziarzy „autentycznych” nagrodę I otrzymali — Stanisław Klimek z Zabrzezi, Józef Wójcik z Żywca i Władysław Gondek z Białego Dunajca. Wśród instrumentalistów, „Spinke Bacowską” otrzymali — Stanisław Trebunia z Poronina i Jan Stoch z Żębu, a ponadto nagrodę I — Karol Byrtek z Pewli Wielkiej. „Spinke Bacowską” za najatrakcyjniejszą oprawę koncertu otrzymał zespół „Limanowianie”.

W okresie Konkursu oprócz koncertów odbywały się kiermasze sztuki ludowej oraz czynne były: wystawa wyrobów ze skóry i metalu Edwarda Kuchty oraz wystawa twórców ludowych ze Spiszu. Występował też Teatr Ludowy z Buko-

winy Tatrzńskiej, wykonując utwory pisane gwarą przez Józefa Pitoraka.

*

19.VII — w Gdyni odbyła się inauguracja Jarmarku Ludowego, imprezy zorganizowanej przez Cepelię pod patronatem redakcji „Głosu Wybrzeża”. Na otwarciu obecni byli przedstawiciele władz: I sekretarz KM PZPR w Gdyni Władysław Porzycki, wicewojewoda Adam Langer oraz kierownictwo Urzędu Miejskiego z prezydentem Aleksym Latrą. W czasie czterodniowej imprezy odbywały się — poza kiermaszem — pokazy mody inspirowanej sztuką ludową i występy zespołów ludowych.

*

19—22.VII. — odbyły się XV Dni Borów Tucholskich. Wśród licznych imprez zorganizowano wystawę sztuki ludowej połączoną z kiermaszem.

*

22, 23.VII — w Kaszubskim Parku Etnograficznym odbył się tradycyjny lip-

cowy Jarmark Wdzydzki, na którym twórcy ludowi sprzedawali swe wyroby. Na estradach występowały zespoły z Kościerzyny, Leźna, Kasina i Wdzydza.

*

VII — w Galerii Współczesnej Sztuki Ludowej w krakowskich Sukiennicach odbywały się w ciągu całego lipca trzy dniowe pokazy rękodzielniczej twórczości ludowej spółdzielni cepeliowskich. Imprezę zainaugurował pokaz wyrobu k ronki opoczyńskiej (7—9.VII), następnie (10—12.VII) prezentowano wyrób k ronki klockowej z Bobowej, potem kolejno: haft na suknie, żywiecki haft i tiulu, haft i malowanki zalipiańskie pokaz przedzenia wełny kilimowej, a na zakończenie — wyrób kwiatów z bibu-

*

2—17.VIII — odbył się w Gdańsku tradycyjny Jarmark Dominikański, organizowany przez Urząd m. Gdańska, Towarzystwo Przyjaciół Gdańska i redakcję „Wieści Wybrzeża”. Sztuka ludowa była na Ja-